

Membra disiecta Brugensia II : Fragmenten in het fonds „Adornes en Jeruzalem”

door

NOËL GEIRNAERT (m.m.v. DIRK GEIRNAERT)

In onze vorige bijdrage werden tien kleine fragmenten van het 13de-eeuwsche episch dichtwerk *Vanden levene ons heren* gepubliceerd¹. Deze fragmenten zijn bewaard in het zg. cartularium van kanunnik Jan Adorne († 1511), dat berust in het fonds „De Limburg Stirum”, sinds 1946 gedeponereerd in het Stadsarchief te Brugge. In een *Naschrift* bij de vorige bijdrage werd al aangestipt dat het fonds „De Limburg Stirum” eind 1982 kon worden aangevuld door aankoop van een belangrijk gedeelte van het archief van de Adornes en aanverwante families. Zoals toen al werd vermeld, bevatten ook deze aangekochte archivalia fragmenten van handschriften, o.m. uit dezelfde *Vanden levene ons heren*-codex. Daarnaast waren in het fonds „Huidevetters” van het Stadsarchief verschillende archiefdocumenten betreffende de Jeruzalemstichting en de Adornes terechtgekomen². Deze stukken zijn echter oorspronkelijk afkomstig uit het fonds „De Limburg Stirum”. Verscheidene andere documenten i.v.m. de Adornes en de Jeruzalemstichting zijn bovendien nog in het Rijksarchief te Brugge beland. Het is de bedoeling al deze stukken, voor zover ze tot hetzelfde fonds hebben behoord, in één inventaris van het fonds *Adornes en Jeruzalem* te verwerken³. Met uitzondering van één fragment (nr. 1), dat afkomstig is uit de stukken die in het fonds „Huidevetters” waren terechtgekomen, zijn de hier geïdentificeerde fragmenten allemaal in 1982 verworven.

1. N. GEIRNAERT (m.m.v. D. GEIRNAERT), *Membra disiecta Brugensia I: fragmenten van „Vanden levene ons heren”*, in: *HKZNM.*, 1982, XXXVI, p. 119-127.

2. A. VANDEWALLE, *Beknopte inventaris van het Stadsarchief van Brugge, I: Oud Archief*, Brugge, 1979, p. 133, nr. 331.

3. Ook de stukken die thans in het Rijksarchief bewaard worden, zullen in deze inventaris worden verwerkt.

BESCHRIJVING EN IDENTIFICATIE VAN DE FRAGMENTEN ⁴

Tenzij anders aangeduid, wordt voor de beschrijving en de publikatie van de fragmenten het model gevolgd van D. VAN DEN AUWEELE en A. WELKENHUYSEN, *Membra disiecta flandrensia*, in: *Archief- en Bibliotheekwezen in België*, 1977, XLVIII, p. 107-142.

1. *Adornes en Jeruzalem*, genealogie van de familie Adorne, 1534 :

Vulgata, Evangelium secundum Joannem, 1, verzen 3-6, 7-8, 12-13.

Eind 14de - begin 15de eeuw.

Fragment van één perkamenten bifolium, 55 × 184 mm ; het bifolium bestond uit twee bladen van min. 75 mm × 91 mm. Onderaan is circa één derde van het blad weggesneden. Bladspiegel 65 × 65 mm, verdeeld in 7 regels. Het bifolium bevond zich in het midden van een katern. Afschrijving en liniëring met loodstift. *Littera textualis formata*. Met rood opgehoogde hoofdletters bij het begin van elk vers (niet bij het begin van vers 4, waarschijnlijk een vergissing).

Het fragment werd in 1534 gebruikt als versteviging voor de inbinding van een papieren handschrift, van 36 folio's, met de genealogie van de familie Adorne, gekopieerd door de Brugse griffier Adolf van Pamele ⁵. Naar alle waarschijnlijkheid is dit fragment dus niet afkomstig uit het bezit van de familie Adorne. Bij de inbinding van het handschrift werd het fragment gebruikt om de uiteinden van de drie touwtjes, waarmee boekblok en perkamenten band zijn samengebonden, vast te hechten. De uiteinden zijn dus eerst door het fragment gehaald en er vervolgens aan vastgekleefd. Het fragment is meegenaid met de laatste katern van het handschrift en bevindt zich achter een papieren schutblad, dat oorspronkelijk tegen het achterplat van de perkamenten band gekleefd was.

inc. f. 1r. : est in ipso uita erat, et uita era lux. (1, 3-4)

des. f. 1r. : et tenebre eam non comprehenderunt. Fuit homo (5-6)

inc. f. 1v. : ut testimonium perhiberet de lumine. (7)

4. Met dank aan prof. dr. D. Van den Auweele (fac. Rechtsgeleerdheid, K.U. Leuven), prof. dr. W. Van Hoecke (fac. Letteren en Wijsbegeerte, afd. Romaanse Linguïstiek, K.U. Leuven), dr. F. Willaert (Inst. Nederlandse Lexicologie, afd. WNT, Leiden).

5. Betr. dit handschrift, zie thans N. GEIRNAERT, *De Adornes en de Jeruzalemkapel. Internationale contacten in het laatmiddeleeuwse Brugge*, in: N. GEIRNAERT en A. VANDEWALLE (red.), *Adornes en Jeruzalem. Internationaal leven in het 15de- en 16de-eeuwse Brugge*, Brugge, 1983, p. 41, noot 10 en ID., not. *Genealogie van de familie Adornes*, in: *ibid.*, p. 110-111, nr. 22.

- des.* f. 1v. : sed ut testimonium periberet de lumine (8)
inc. f. 2r. : dum. In mundo erat et mundus. (9-10)
des. f. 2r. : Inpropria uenit et sui eum non receperunt (11)
inc. f. 2v. : dei fieri his qui credunt in nomine eius. (12)
des. f. 2v. : uoluntate carnis neque ex uoluntate uiri, (13)

Voor een bibliografische nota i.v.m. de Vulgaattekst van de bijbel, zie D. VAN DEN AUWEELE en A. WELKENHUYSEN, *art. cit.*, p. 113-114. Het is echter weinig waarschijnlijk dat het hier bewaarde fragment afkomstig is uit een bijbelhandschrift. Formaat en vorm van het handschrift én de fouten in de tekst doen vermoeden dat het fragment eerder afkomstig is van een devotieboekje voor privégebruik met o.m. het Johannesevangelie, dan uit een liturgisch handschrift.

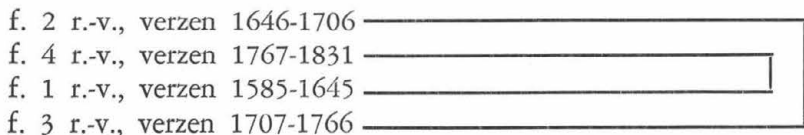
2. *Adornes en Jeruzalem*, legger van de renten en pachten van Jan Adorne, 1483-1490 :

ALEXANDER DE VILLA DEI, *Doctrinale*, verzen 1585-1831.

14de eeuw.

Twee op elkaar volgende bifolia, telkens bestaande uit twee bladen van 250 × 170 mm. Het tweede bifolium bevond zich oorspronkelijk in het midden van een katern. Bladspiegel van 185 × 80 mm, verdeeld in 30 regels. Afschrijving en liniëring met droge naald. *Littera textualis formata*. Tweeregelige rode lombarden. Hoewel er geen aparte hoofdletterkolom is aangebracht, zijn de hoofdletters, bij het begin van elk vers, toch afgescheiden van de rest van het woord waartoe ze behoren. Naderhand zijn deze hoofdletters door de rubricator d.m.v. één rode streep die van boven- tot onderaan de bladspiegel door de hoofdletters heen loopt, speciaal geaccentueerd.

Het fragment werd in 1483 door Jan Adorne gebruikt voor de inbinding van een legger van zijn vaste inkomsten uit renten en pachten, een niet gefolieerd register van vijf katernen met elk zestien papieren bladen, dat hij eigenhandig heeft bijgehouden van 1483 tot 1489. Het tweede bifolium is gebruikt als band, terwijl het eerste bifolium thans omgekeerd als perkamenten schutblad van het register dienst doet. Schematisch kan dit als volgt worden afgebeeld :

Het is heel goed mogelijk dat het handschrift afkomstig was uit het familiebezit van de Adornes⁶. Het *Doctrinale* van Alexander de Villa Dei was vanaf de 13de eeuw één van de meest verspreide schoolhandboeken voor de studie van het Latijn. In de humanistische milieus van de late middeleeuwen werd dit handboek echter beschouwd als verouderd en schadelijk voor een goed onderwijs in de Latijnse taal⁷. Waarschijnlijk o.i.v. deze opvattingen zal Jan Adorne (1444-1511) of misschien al zijn vader Anselm (1424-1483) aan dit handschrift geen belang meer hebben gehecht⁸.

inc. : 1585 I succedit eis o quarto sit u que suprema

des. : 1831 Et libum libo uibex quoque sibila quibo

Bibliografische nota : betr. het *Doctrinale* van Alexander de Villa Dei zie de studie met tekstuitgave van D. REICHLING, *Das Doctrinale des Alexander de Villa-Dei. Kritisch-exegetische Ausgabe mit Einleitung, Verzeichniss der Handschriften und Drucke nebst Registern*, [Berlijn, 1893], anastatisch herdrukt New York, 1974 ; de hier bewaarde verzen op p. 101-117. Een lijst van bewaarde handschriften bij G. L. BURSILL-HALL, *A Census of Medieval Latin Grammatical Manuscripts*, Stuttgart, 1981 (*Grammatica Speculativa*, IV)⁹.

3. *Adornes en Jeruzalem*, legger van de renten en pachten van Jan Adorne, 1483-1490 :

Vanden levene ons heren, verzen 2653-2713 (ed. Beuken) (negen fragmenten). Tweede kwart 14de eeuw.

De hier gesignaleerde negen fragmenten zijn afkomstig uit hetzelfde handschrift als de tien fragmenten die in onze eerste bijdrage werden gepubliceerd¹⁰. Ook deze negen gelijkaardige perkamenten strookjes zijn door Jan Adorne gebruikt om de inbinding van de katernen te verstevigen door deze strookjes op het touw aan te brengen en mee te naaien. De thans ontdekte negen strookjes zijn

6. Zie vorige bijdrage *Membra disiecta Brugensia I*, p. 123.

7. Zie R. R. POST, *Scholen en onderwijs in Nederland gedurende de Middeleeuwen*, Utrecht/Antwerpen, 1954, p. 142-146.

8. De bibliotheek van Jan Adorne bevatte werk van Lorenzo Valla, één van de bekendste tegenstanders van het gebruik van Alexanders *Doctrinale*, cf. A. DEROLEZ, *Vroeg humanisme en middeleeuwse bibliotheken. De bibliotheek van de Adornes en van de Jeruzalemkapel te Brugge*, in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 1972, LXXXV, p. 161-170, zie vooral p. 167-168. Het lijkt ons minder waarschijnlijk dat de Adornes hun *Doctrinale*-handschrift zouden hebben vernietigd om het te vervangen door een gedrukt exemplaar (i.v.m. de vroege edities van het *Doctrinale* zie L. H[ELLINGA], in: *De vijfhonderdste verjaring van de boekdrukkunst in de Nederlanden*, Brussel, 1973, p. 77-78, nr. 41).

9. Deze verwijzing danken we aan prof. dr. D. Van Den Auweele.

10. Zie noot 1.

afkomstig van één blad, dat op de recto-zijde de verzen 2653-2682 en op de verso-zijde de verzen 2683-2713 heeft bevat. De fragmenten die in de vorige bijdrage bekend zijn gemaakt bevatten o.m. gedeelten van een blad met de verzen 2714-2775. Het gaat dus om twee op elkaar volgende folia van één handschrift. I.v.m. de hypothese betr. de herkomst en voor een beschrijving van dit handschrift zij verwezen naar de vorige bijdrage¹¹. Er dient echter een belangrijke correctie te worden aangebracht. In de vorige bijdrage werd het schrift gedateerd als „ten laatste uit het begin van de vijftiende eeuw”¹². Deze voorzichtige uitspraak was gebaseerd op de toen bekende tien fragmenten, en liet de mogelijkheid open voor een vroegere datering. Thans zijn we inderdaad tot de conclusie gekomen dat de *littera textualis currens* van het handschrift naar alle waarschijnlijkheid uit het tweede kwart van de veertiende eeuw dateert¹³.

Voor de identificatie van de fragmenten is opnieuw gebruik gemaakt van de tekstuitgave met uitgebreide toelichting van de hand van W. H. Beuken¹⁴. Net als in de eerste bijdrage is ook thans om dezelfde redenen gekozen voor een integrale transcriptie van de negen fragmenten¹⁵. De volgende fragmenten zijn bewaard: de eerste vier tot zes letters van de verzen 2653-2662 (fragment bovenaan in vierde katern), de laatste vier tot twaalf letters van de verzen 2653-2662 (fragment bovenaan in eerste katern en fragment onderaan in vierde katern), één fragment van het eerste gedeelte van de verzen 2664-2674 (fragment bovenaan in tweede katern), de laatste drie tot vijftien letters van de verzen 2664-2674 (fragment onderaan in tweede katern en fragment bovenaan in derde katern), één fragment van het eerste gedeelte van de verzen 2676-2682 (fragment bovenaan in vijfde katern), de tweede helft van de verzen 2675-2682 (fragment onderaan in tweede katern en fragment onderaan in vijfde katern), de beginletters van de verzen 2683-2693 (fragment bovenaan in vierde katern) en 2693-2704 (fragment bovenaan in derde katern), het

11. Vgl. *Membra disiecta Brugensia I*, p. 122-123.

12. *Ibid.*, p. 122.

13. Met onze dank aan de heren L. Danhieux en dr. M. Vandermaesen (Rijksarchief Brugge) voor hun advies. Voor een foto van één van de fragmenten zij verwezen naar N. GEIRNAERT en A. VANDEWALLE (red.), *o.c.*, p. 129.

14. W. H. BEUKEN, *Vanden levne ons heren, I: De teksten, II: Inleiding en toelichting*, Zwolle, 1968 (Zwolse drukken en berdrucken voor de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, nr. 60 A-B).

15. Zie *Membra disiecta Brugensia I*, p. 124. Het gaat dus om een zg. diplomatische uitgave van de fragmenten: nergens werd de spelling gewijzigd of werd een hedendaagse interpunctie aangebracht; ook de bladspiegel en het schriftbeeld (gebruik van hoofdletters, het aan- en vaneenschrijven van woorden) werden zo nauwkeurig mogelijk gereconstrueerd. De afkortingen werden wel opgelost (aangeduid met cursief).

eerste gedeelte van de verzen 2683-2691 (fragment bovenaan in eerste katern), 2692-2705 (fragment onderaan in eerste katern), de laatste letters van de verzen 2683-2692 (fragment bovenaan in vierde katern), een fragment van de tweede helft van de verzen 2694-2706 (fragment bovenaan in tweede katern), het eerste gedeelte van de verzen 2705-2713, vanaf 2707 zonder beginletters (fragment onderaan in vijfde katern), het tweede gedeelte van de verzen 2707-2713, met gering tekstverlies (fragmenten bovenaan in vijfde katern en onderaan in tweede katern). Vers 2682 volgt onmiddellijk, dus zonder tekstverlies, op vers 2680; hetzelfde geldt voor vers 2699, dat onmiddellijk volgt op 2696. Al bij al bevatten de negen perkamenten strookjes dus brokstukken van 57 verzen van *Vanden levene ons heren*. Samen met de tien reeds gepubliceerde fragmenten gaat het dus om ca. 130 (fragmentarisch overgeleverde) verzen van dit 13de-eeuwse middelnederlandse episch dichtwerk.

BEWAARDE TEKST

rectozijde

- 2653 Ghin/...../waert fe/l
 2654 Maer on/...../toes wel/
 2655 Nu d/...../ebbens n/ood
 2656 Laet/...../inghen ter/doot
 2657 Ic w/...../verdaen/
 2658 Ghi e/...../tdaen/
 2659 Al bid/...../e laet gae/n
 2660 Doet g/...../n zere mesd/aen
 2661 Wildi o/...../tale/
 2662 Soen/...../dy/wale
 2663 **P**^(a)
 2664 .../t my m/...../ende hebben/v.
 2665/onderwinde/...../mans niet/
 2666/ter heden/...../hen af ghesci/et
 2667/allen ko/...../si/
 2668/ker on/...../of si/
 2669/dat va/...../rt oec gh/edaen
 2670/ont an/...../en gaen/
 2671/hi dit spr/...../e alle/
 2672/en bitter/...../alle/
 2673/pylatus g/...../ale/
 2674/len beco/...../tale/
 2675/ionc noc/h out/

(a) Het bewaarde fragment (bovenaan in de tweede katern) heeft alleen het bovenste gedeelte van een rode lombarde. Vgl. echter BEUKEN, I, p. 90, vers 2663.

- 2676/lle dat g/hij's oec he/bbet scou/...
2677/ch here end/e zwijcht/ ghi stille/
2678/t ons me/t hem doen o/nsen wil/...
2679/ren we/l wesen so/ stout/
2680/ons kin/dre ionc/ en out/
2682/gauer/ wi oec omme/ goud/

versozijde

- 2683 N/u bidde w/...../
2684 D/at ghijt d/...../eren
2685 L/aet barn/...../
2686 E/nde desen zi/...../en
2687 **A**ls pylat/...../iet
2688 **A**dat het/...../et
2689 J/hesus en moes/...../
...../
2690 S/o leydine v/...../
2691 H/i sprac sie/...../gheuaren
2692 J/c en/...../waren
2693 M/en moeti/...../
2694 H/eden an dese/...../zaen/
2695 Waer/omme laetst/...../eret dy
2696 D/attu lyeh/...../hey mi/
2699 E/y st luegh/...../er dattv/.....
2700 ey/st waer d/...../hier be/.....
2701 D/u bist go/...../ouer w/.....
2702 E/nde dat m/...../den ioden/.....
2703 E/y st waer/...../stu verda/.....
2704 E/nde lieghe/...../hestu hier/.....
2705 **O**ns here/...../tus zaen/
2706 **O**/Jc ben/...../hi zonder/.....
2707 .../c ben c/oninc ende/... god/
2708 .../de ioden m/ede make/n haer/
2709 .../c en ^(b) ben n/emmer so v/eraert/
2710 .../at ics/al trecke/n achter/.....
2711 .../c en sa...t wel zegg/hen openb/.....
2712 .../atic ben/ god want/ het es w/.....
2713 .../oen spr/ac pylatus a/lte hant/

(b) *en* is interlineair tussengevoegd.

4. *Adornes en Jeruzalem*, schoolhandschrift van een familielid, eind 16de of begin 17de eeuw :

CHRÉTIEN DE TROYES, *Le chevalier au lion (Yvain)*, verzen 4065-4196 (ed. Roques) (twee fragmenten).

Eind 13de of begin 14de eeuw.

Twee fragmenten van één perkamenten blad, elk ca. 60 × 215 mm. Het blad zal oorspronkelijk max. ca. 180 × 215 mm hebben gemeten, met een bladspiegel van 135 × 158 mm, verdeeld in twee kolommen (60 mm breed) van 33 regels. Afschrijving en liniëring met droge naald. De lijngaatsjes zijn nog zichtbaar. *Littera textualis*. Eén tweeregelige blauwe lombarde, opgehoogd met rood penwerk dat uitloopt in de marge. Hoewel er geen aparte hoofdletterkolom is aangebracht, zijn de beginletters van elk vers toch afgescheiden van het woord waartoe ze behoren.

De fragmenten werden op het eind van de 16de of bij het begin van de 17de eeuw gebruikt om de inbinding te verstevigen van een papieren handschrift van 23 folio's met perkamenten band. Het handschrift bestond oorspronkelijk uit twee katernen van zes dubbele bladen, waarrond dan telkens een perkamenten handschriftfragment werd bevestigd. Het handschrift bevat korte uittreksels van telkens twee tot drie bladzijden uit het werk van diverse Latijnse schrijvers en commentaren, naar alle waarschijnlijkheid voor gebruik in het onderwijs. Het handschrift is afkomstig uit het familiebezit van de Adornes en berustte sinds lange tijd in het familiearchief. Daarop wijst een aantekening op de band van het handschrift, afkomstig van een overigens weinig nauwkeurige inventarisatie : „Eenighe aude saters ende hantboeck N. 476”. Dezelfde hand heeft ook op veel andere stukken van het familiearchief dergelijke aantekeningen aangebracht. Het handschrift zelf bevat eveneens een verwijzing naar de Adornes : verschillende later aangebrachte notities van een 17de-eeuwse hand bevatten de vermelding *Marquillij*. Deze aantekeningen dateren uit het tweede kwart van de 17de eeuw¹⁶. De heerlijkheid Marquillies was sinds de 16de eeuw in het bezit van de Adornes¹⁷. Naar alle waarschijnlijkheid was het handschrift sinds zijn ontstaan, ca. 1600, in familiebezit.

Is ook het fragment van Chrétien de Troyes' *Yvain*, dat hier wordt gepubliceerd, afkomstig uit een handschrift van de familie ?

16. Zo op f. 1v.: „Memoire de le tin que jay a porte a Marquillij”, f. 21r.: „Memoire de le tin que je trouve a Marquillij”, f. 14r.: „(...) et faut regarder le livre de feu Monsieur de Marquilly (...)”. Op f. 8v. dateert deze (latere) hand een nota op 6 febr. 1636. Marquillies, nu in Frankrijk, dép. Nord, cant. La Bassée.

17. J. GAILLIARD, *Bruges et le Franc*, III, Brugge, 1859, p. 103-121.

Dat is niet onmogelijk. Hoewel de Adornes tot in de 16de eeuw het Nederlands als voertaal hebben gebezigd, zullen zij zeker ook Frans hebben gekend. Van Pieter II Adorne († 1464) is bekend dat hij in zijn bibliotheek minstens één Frans werk bezat¹⁸. Pieter I Adorne († 1398) stierf als ontvanger-generaal van Vlaanderen en Artesië. Het is duidelijk dat hij voor deze hoge functie in de Vlaams-Bourgondische administratie Frans moet hebben gekend. Zijn voorouders zouden trouwens op het einde van de 13de eeuw naar Vlaanderen zijn gekomen in het gevolg van de Vlaamse graaf Gwijde van Dampierre¹⁹. Het is bekend dat de Vlaamse graven sinds lang het Frans als voertaal gebruikten²⁰. Daarbij komt dan nog dat de Adornes, die zich als kooplieden-bankiers en makelaars-hosteliers een stevige positie in het internationale commerciële leven te Brugge hadden verworven, binnen het Brugse stadspatriciaat als één van de meest cosmopolitische geslachten golden.

Voor de identificatie van de fragmenten is beroep gedaan op de uitgave van Mario ROQUES (1960¹, zie bibliografische nota). De tekst van de thans aan het licht gekomen fragmenten wordt hier in zijn geheel afgedrukt, met vermelding van de versnummers uit de uitgave van Roques. Net als bij de fragmenten van *Vanden leven ons heren* werd deze handelwijze gekozen omdat de bewaarde tekst gedeeltelijk te fragmentair is om telkens een *incipit* en een *desinit* op te geven²¹.

BEWAARDE TEKST

rectozijde, kol. a

4065	claime
4066	s aime
4067	ex
4068	miex
4069	te
4070	ir gite
4071	tarsse
4072	cele fust arsse
4073	
4074	duree
4075	is del sens
4076	atens

18. A. DEROLEZ, *Corpus Catalogorum Belgii*, I: *Provincie West-Vlaanderen*, Brussel, 1966, p. 6.

19. N. GEIRNAERT, *De Adornes*, p. 11-19 en 41-44.

20. Vgl. W. VAN HOECKE, *De letterkunde in de Franse volkstaal tot omstreeks 1384*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, III, Haarlem-Bussum, 1982, p. 379-392.

21. Zie ook noot 15.

4077	el destrece
4078	largece
4079	mi
4080	<i>par</i> mi
4081	r ni puet
4082	e muet
4083	si atent
4084	z vint batant
4085	amenoit
4086	enoit
4087	deuant
4088	molt souent
4089	vestu
4090i. festu
4091	es <i>et</i> ordes
4092	z de cordes
4093	s. <i>et</i> soient
4094	<i>qui</i> clochoient
4095	<i>et</i> redois
4096	drent lez le bois ^(a)
4097	z enflez

rectozijde, kol. b

4098	les ot keue a/keue noez
4099	Ses aloit cost/oiant toz <i>quat</i> e
4100	<i>Nonques</i> ne les/ finoit debattre
4101	dune corgie a/ set neuz
4102	dont molt cui/ doit faire <i>que</i> preuz
4103	ses batoit si <i>que</i> / tuit sainnoient
4104	ainsi vilainnem/ent les amenoient
4105	entre le iaiant/ <i>et</i> le nain
4106	deuant laport/e <i>enmi</i> .i. plain
4107	sareste li aia/nz <i>et</i> crie
4108	auprodome <i>que</i> il d/esfie
4109	ses fix demort/. sil ne li baille
4110	sa fille. <i>et</i> asa/ garconnaille
4111	si la metroit/ aliaclise
4112	car il nelaime/ tant ne prise
4113	<i>Quen</i> li se daingna/it auillier
4114	des garcons ia/ura .i. millier
4115	avec li souent <i>et</i> / menu
4116	<i>Qui</i> seront poille/us <i>et</i> nu
4117	tex con garcons/ <i>et</i> torche poz
4118	<i>Qui</i> tuit imetron/t lor escoz

(a) *bois* is door de kopiist boven *lez le* geschreven, op het einde van de regel van vers 4095, wegens plaatsgebrek.

4119 a poi *que* li *prodom/e nen* rage
 4120 *Quant* ot celui q/ui *aputage*
 4121 dist *que* sa fille l/iuerra
 4122 ou tantost si *qu'il/* le verra
 4123 seront ocis si/ *quat*re fil
 4124 satel destrece *com/me* cil
 4125 *Qui* miex samero/it mort *que* vis
 4126 *Molt* souent se/ *claime* chaitis
 4127 et plore molt et/ si *soupire*
 4128 et lors li en *comm/ence* adire
 4129 *Messire .y.* li fr/*ans* li douz
 4130 sire molt est fe/1 et estouz

versozijde, kol. a

4131 cil iaianz qui la/*fors* sorgoille
 4132 Mais ia diex ce/ *souffrir* ne voille
 4133 *Qu'il* ait pooir de u/*ostre* fille
 4134 *Molt* la despit et /molt *lauille*
 4135 **T**rop seroit g/*rant* mesaventure
 4136 **T**se si tres b/*ele* creature
 4137 et de si haut par/*age* nee
 4138 Iert a garcons/ *abandonee*
 4139 *Quier* mes arme/s et mon cheual
 4140 et faites le pon/t *traire* aual
 4141 sime laissez o/*utre* passer
 4142 lun *enicomuendra/* lasser
 4143 ov moi ou lui/ ne sai le quel
 4144 Se ie le felon/ le cruel
 4145 *Qui* si vos va co/*ntrali*ant
 4146 Pooie ie faire/ *humiliant*
 4147 tant que voz/ *fix vos* rendist *quites*
 4148 et les hontes q/*uil vos* a dites
 4149 vos venist caien/*z* amender
 4150 puis vos vou/*droie* *commander*
 4151 a dieu. siroie/ en mon *affaire*
 4152 lors li vont s/*on* cheual fons *traire*
 4153 et toutes ses a/*rmes* li baillent
 4154 de lui armer/ bien se *traueillent*
 4155 et bien et tost l/*ont* atorne
 4156 a lui armer n/*ont* seiorne
 4157 satot le main/s non *qu'il* pourent
 4158 *Quant* bien et b/*el* atorne lourent
 4159 seni ot *que* de l/*a* valer
 4160 le pont et de/ *laissier* aler
 4161 len li auale/ et il *senist*
 4162 Mais apres lui/ ne *remeisist*
 4163 lilions en nu/*le* maniere

versozijde, kol. b

4164	et cil qu
4165	le comma
4166	car de lu
4167	Que li mau
4168	Qui maint
4169	voiant l
4170	Quautre tel
4171	si prient d
4172	de mort.
4173	Que le iaia
4174	chascuns
4175	et prient di
4176	et li iaian
4177	vint vers
4178	et dist cil
4179	Ne tamoit
4180	certes il
4181	de toi ve
4182	Molt abie
4183	de quanque
4184	de noien
4185	fait cil
4186	et fai ton
4187	Que parole oi
4188	tantost
4189	cui tarde
4190	ferir le
4191	Quil ot a
4192	et li iaians
4193	de lautre
4194	enmi le
4195	Messire .y
4196	el sanc d

Bibliografische nota ²²: Van de 12de-eeuwse Arturroman *Yvain* of *Le chevalier au lion* bestaan twee belangrijke kritische tekstuitgaven: die van W. FOERSTER, *Der Löwenritter (Yvain) von Christian von Troyes*, Halle, 1887 (repr. Amsterdam, 1965) en die van M. ROQUES, *Le chevalier au lion (Yvain) (Les romans de Chrétien de Troyes édités d'après la copie de Guiot (Bibl. nat. fr. 794), IV)*, Parijs, 1960¹ (*Les classiques français du moyen âge*). De laatste editie, van de hand van J. NELSON en C. W. CARROLL, *Yvain ou le Chevalier au Lion*, New York, 1968 (*Series in Medieval French Literature*) is eerder een uitgave voor didactisch

²². De in deze nota verwerkte gegevens danken we aan prof. dr. W. Van Hoecke.

gebruik en is trouwens van twijfelachtige waarde (vgl. K. C. MEALY, in: *Romance Philology*, 1975-76, XXIX, p. 122-123).

Van *Yvain* waren tot aan de uitgave van Roques zeven handschriften en twee reeksen fragmenten bekend. De tekstoverlevering werd grondig geanalyseerd door A. MICHA, *La tradition manuscrite des romans de Chrétien de Troyes*, Parijs, 1939¹, Genève, 1966², p. 146-166 en door P. JONIN, *Prolégomènes à une édition d'„Yvain”*, Gap, 1958. Sindsdien is nog een handschrift ontdekt: Princeton (USA), University Library, Garrett ms. 125, cf. L. J. RAHILLY, *La tradition manuscrite du „Chevalier au Lion” et le manuscrit Garrett 125*, in: *Romania*, 1978, XCIX, p. 1-30. De thans ontdekte fragmenten moeten uiteraard nog op hun tekstkritische waarde worden onderzocht, zodat ze kunnen gesitueerd worden in de tekstoverlevering van *Yvain*²³.

TERUGBLIK

Uit de inventarisatie en de beschrijving van de handschriftfragmenten die thans aangetroffen zijn in het fonds *Adornes en Jerusalem* van het Brugse Stadsarchief blijkt o.i. duidelijk dat een dergelijk onderzoek tot belangrijke resultaten kan leiden. De negentien meestal op elkaar aansluitende fragmenten van een handschrift met *Vanden levne ons heren* en de twee eveneens op elkaar aansluitende fragmenten van een handschrift met *Le chevalier au lion (Yvain)* bevatten nieuw tekstkritisch materiaal voor neerlandici en romanisten. Nader onderzoek van specialisten is hier gewenst. In de tweede plaats konden deze fragmenten, op één na (nr. 1 van deze bijdrage), steeds in verband gebracht worden met de literaire en intellectuele belangstelling van de Adornes. Hoewel de opmerkingen over de herkomst van de fragmenten tot op zekere hoogte steeds hypothetisch moeten blijven, menen we toch dat het voorkomen van deze fragmenten in het familiearchief van de Adornes onze kennis over het geestesleven van de Adornes aanvult en bevestigt. De resultaten van het onderzoek, die in deze eerste twee bijdragen zijn gepubliceerd, zijn dan ook een aansporing om op de ingeslagen weg verder te gaan.

23. Met genoegen kunnen we hier vermelden dat prof. dr. W. Van Hoecke deze taak op zich heeft genomen.